

אותו ואת בנו שנפלו לבור (והרי אי אפשר לשחוט שניהם ביום אחד); רבי אליעזר אומר: מעלה את הראשון על מנת לשוחטו ושוחטו, והשני עושה לו פרנסה במקומו כדי שלא ימות. רבי יהושע אומר: מעלה את הראשון על מנת לשוחטו ואינו שוחטו (ע"י עילה כלשהי שאינו חפץ בו, כגון שהשני שמן ממנו. עפ"י רש"י בשבת קז), וחוזר ומערים ומעלה השני – רצה זה שוחט רצה זה שוחט. (התירו להערים משום צער בעלי חיים (רמב"ם עפ"י הסוגיא בשבת) ומשום הפסד ממונו. עבודת הקדש).
[ואמר אביי: אפשר דוקא כאן נחלקו, שמצד אחד יש להקל ולטרוח כי אפשר לעשות בדרך הערמה, ומצד שני יש להחמיר שהרי אפשר לפרנסו במקומו ולא יפסיד, אבל בשאר מקומות של הפסד ממון, אפשר שהכל מודים שמוותר לטרוח ביו"ט או הכל מודים לאסור כשא"א בהערמה].
הלכה כרבי יהושע (עפ"י רמב"ם ב, ד; או"ח תצה, י). ומשמע שצריך לשחוט אחד מהם. ואולם הרבה פוסקים הביאו מהירושלמי שאם רוצה אח"כ שלא לשחוט אף אחד – הרשות בידו. ומכל מקום כתב הרשב"א שראוי להחמיר ולשחוט אחד מהם, שלא תהא ניכרת ההערמה (מובא במשנ"ב סקנ"ט).

דפים לז – לח

עו. מה דין קנין שביתה ויציאה חוץ לתחום בדברים דלהלן?

- א. הבהמה והכלים השייכים לאדם.
 - ב. המוסר בהמתו לבנו או לרועה, או ללוקח; שור של פטם ושל רועה.
 - ג. כלי האחים שבבית.
 - ד. כלי השאול לאדם אחר.
 - ה. אשה ששאלה מחברתה תבלין מים ומלח לעיסתה.
 - ו. שנים ששאלו חלוק אחד בשותפות.
 - ז. שנים שלקחו חבית ובהמה בשותפות.
- א. תנן: הבהמה והכלים כרגלי הבעלים – אין אדם יכול להוליכם ביום טוב ובשבת אלא במקום שבעליהם יכולים לילך.
- א. לאותן הדעות שתחומין דאורייתא [וכן נוקטים הרי"ף והרמב"ם לענין תחום י"ב מיל], יש אומרים שכן הוא גם לענין קנין שביתה לכלים. ויש חולקים (ע' מגן אברהם תד סק"ה – מחלוקת רלב"ח ור"מ אלשקר. ובדעת תורה כתב לתלות זאת במחלוקת רש"י וריטב"א בעירובין עט: וע"ע: ליקוטי רמב"ן עירובין יו; בהגר"א תד סק"ד וישועות יעקב).
- ב. אדם השוהה בשבת מחוץ לתחום ביתו, וכליו נשארו בביתו – יש להם ד' אמות במקומם, אבל אסור להוציאם חוץ לד' אמות, אף לא באותה העיר גם אם היא מוקפת חומה וצורות הפתח. ואולם יש ראשונים שסוברים שהכלים קנו שביתה במקומם ויש להם אלפים אמה לכל רוח ממקום שהם שם. ויש מקום לסמוך על שיטה זו בצירוף דעת הסוברים שכל העיר נידונית כד' אמות. ולכן אין למחות ביד המקלים לטלטל הכלים הללו בתוך העיר (עפ"י שבט הלוי ח"ט עט. ונטה שם מדבריו הראשונים (בח"ו מו) לאסור בהחלט).
- ג. איסור הוצאת כלים חוץ לתחום כולל גם בגדים שהוא לבוש בהם [אעפ"י שלענין הוצאה מרשות לרשות הם טפלים לאדם]. ויש לצדד שבכל מקום שמוותר לבעלים לצאת חוץ לתחום משום פיקוח נפש [או בדרבנן – משום כבוד הבריות], מותר לצאת עם כליו, אך מסתבר שלא הותר בבגד של אחרים. וצ"ע (עפ"י מנחת שלמה ח"א טו).

ב. שנו במשנה: המוסר בהמתו לבנו או לרועה – הרי אלו כרגלי הבעלים. ובברייתא מובאת דעת רבי דוסא (ואמרי לה: אבא שאול) – כרגלי הרועה, ואפילו לא מסרה לו אלא ביום טוב. [וכן הלוקח בהמה מחברו מערב יום טוב, אע"פ שלא מסרה לו אלא ביו"ט הרי היא כרגלי הלוקח]. ופסק רבי יוחנן הלכה כרבי דוסא. ואמרו שאפשר שגם משנתנו סוברת כן, שלא דיבר ר' דוסא אלא כשיש רועה אחד בעיר שאז דעת הכל לקנות בהמה שבייתה כרגלי הרועה, אבל כשיש שני רועים – הרי היא כרגלי הבעלים, כי בכניסת היום אין ידוע לאיזה רועה ימסור (עפ"י רש"י ור"ה. ויש פירושים נוספים). שור של פטם – המפטם שורים למכור – אמר שמואל: הרי הוא כרגלי כל אדם, כיון שדרכו למכור העמידו מאתמול ברשות מי שיבוא למחר לקנותו, ואפילו הוא מעיר אחרת. שור של רועה – שפעמים מוכר משוריו לשכניו ומכריו – הרי הוא כרגלי אותה העיר. למ"ד אין ברירה, אין מותר להוליך בהמה אלא למקום שכולם יכולים לילך. ולמ"ד יש ברירה – כרגלי הלוקח, ובלבד שהוא מבני אותה עיר, ואם הוא מעיר אחרת – מוליכה למקום שכולם הולכים (עפ"י ר"ן).

ג. כלים המיוחדים לאחד מן האחים שבבית – הרי אלו כרגליו. ושאינן מיוחדים – כמקום שהולכים כולם, ואם אחד מהם ערב לסוף אלפים לצפון והשאר לא עירבו – הוא מעכב על ידם מלהוציאם לדרום אפילו פסיעה אחת, והם מעכבים על ידו מלהוליכם לצפון אלא אלפים שהם מותרים בו (רש"י).

ד. השואל כלי מחברו מערב יום טוב, אעפ"י שלא נתנו לו אלא ביום טוב (ולא היה מאתמול אלא דיבור בעלמא, ולא קנאו השואל) – כרגלי השואל (כי כן דעתו של הבעלים, להעמידו ברשותו של השואל). השואל ביום טוב – כרגלי המשאיל [שקנין השביתה נקבע בכניסת היום. ואעפ"י שרגיל זה לשאול ממנו, אין מעמידו ברשות השואל, כי אומר שמה הפעם מצא איש אחר ושאל ממנו].

ה. אשה שישאלתה מחברתה תבלין ומים ומלח לעיסתה – הרי אלו כרגלי שתיהן. מסקנת הגמרא (לגרסת רש"י ותוס') שאע"פ שבעצם המים והמלח בטלים ברוב העיסה, גזרו חכמים שמה תעשה עיסה בשותפות (אביי), או משום שהתבלין עשוי לטעם וטעם אינו בטל (רבא). והוא הדין למים שבעיסה, חשובים ואינם בטלים. תוס'), או משום שדבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטל (רב אשי). ויש גורסים אחרת בגמרא ולדבריהם מלח ומים אינם בטלים מעיקר הדין, כי איסור תחומין נידון כדבר שבממון שאינו בטל]. רבי יהודה פוטר במים מפני שאין בהם ממש, הלכך אינם מעכבים את הולכתם. מבואר בגמרא (לט.), דוקא בעיסה / בתבשיל עבה שאין המים ניכרים בו, והוא הדין למלח דק שאינו ניכר. אבל אם ניכרים – מודה רבי יהודה שאסור.

ו. שנים ששאלו חלוק אחד בשותפות, זה לילך בו שחרית של יום טוב לבית המדרש, וזה ליכנס בו ערבית של יום טוב לבית המשתה – אין אחד מהם רשאי להוליכו למקום שאין שניהם מותרים להלך בו. ואם ערב זה לסוף אלפים לצפון וזה לסוף אלפים לדרום – לא יזוזה ממקומה, כי כל אחד אוסר על חברו השותף.

ז. שנים שלקחו חבית ובהמה בשותפות כדי לחלקם ביניהם ביום טוב – רב אמר: חבית מותרת (שסובר 'יש ברירה' וכשחלקו לבסוף הוברר למפרע שכל חלק קנה שבייתה במקום

האדם שזכה בו) ובהמה אסורה (אעפ"י ששחטה וחלקה – משום שכל אבריה יונקים וניזונים זה מזה, הלכך כל חלק יגק מחלק חברו). והקשו על דבריו רב כהנא ורב אסי על שאסר בהמה משום יניקה, ושתק ולא השיבם.

ושמואל אמר: גם חבית אסורה [שאינן ברירה למפרע]. וכן דעת רבי יוחנן, שאין ברירה.

ורבי הושעיא אמר: יש ברירה [בדינים דרבנן כגון זה – הלכך שתיהן מותרות. רש"י].

הרי"ף והרמב"ם (יו"ט ה, כ) פסקו כרב; חבית מותרת ובהמה אסורה. וכן נפסק בשלחן ערוך (שצו, י). ואילו הר"ז ובעל העיטור והרא"ש ועוד ראשונים פסקו ששתיהן מותרות, וכרבי אושעיא וקושית רב כהנא ורב אסי.

על כן במקום הצורך בודאי יש להקל בדבר, בפרט שהוא דין דרבנן (עפ"י באור הלכה שם).

עו. א. מהי מסקנת הסוגיא בענין דין 'ברירה'?

ב. ממון של אדם אחד שנתערב ברוב של אדם אחר, מה הדין לענין האיסורים התלויים בממון?

א. נחלקו תנאים ואמוראים ראשונים בכמה מקומות אם יש ברירה אם לאו. בסוגיתנו מבואר שלדעת רב יש ברירה [עכ"פ בדברנן]. וממקום אחר יש מוכיחים שלרב אף בדאורייתא יש ברירה. ערא"ש ב"ב פ"ו ב] ולשמואל ורבי יוחנן אין ברירה, ולרבי הושעיא יש ברירה בדינים דרבנן ואין ברירה בדאורייתא. דרש מר זוטרא: הלכה כרבי אושעיא.

וכן מסקנת הרבה פוסקים (ערי"ף; רמב"ם יו"ט ה, כ מעשר ז, א; ר"ן פ"ג דגטין; שו"ת הרשב"א ח"ב פב; ועוד). ויש סוברים שגם בדבר דרבנן שעיקרו מדאורייתא – אין ברירה (ע' שער המלך עירובין ה, ז דף יד ע"ג. ולכאורה כך צריך לומר למש"כ רש"י לעיל י שטומאת הפתחים מגזרת חכמים ואעפ"י כ' לר' הושעיא אין ברירה, וע"כ משום שעיקרה דאורייתא). יש מפרשים שהחילוק בין דאורייתא לדרבנן הוא מפני הספק, ועל כן בדאורייתא הולכים לחומרא, לחוש שמא יש ברירה שמא אין, ובדרבנן לקולא (עפ"י ר"ן ומאירי גטין שם; כס"מ גרושין ג, ג; פנ"י וצל"ח). ויש שנקטו שדין ודאי הוא בדאורייתא שאין ברירה, אף לקולא (עפ"י רש"ל. וע' ראב"ן הלכות גטין, מרדכי כאן בשם ר"מ שאין ברירה בין בדאורייתא בין דרבנן).

ודעת כמה ראשונים להלכה שאפילו בדאורייתא יש ברירה (עפ"י ספר הישר לר"ת, חדושים שיא; תוס' תמורה ל. ורא"ש רפ"ה דנדרים בשם ר"י; הג"א עירובין פ"ג ו ותורי"ד שם לו; רשב"א ור"ן בשם ר"י). כללים וחילוקי דינים ושיטות בענין 'ברירה' – ע' בעירובין לו"ל וביומא נו).

ב. ממון אינו בטל. כלומר ממון של אדם שנתערב בממונו של אחר, אינו מתבטל להחשב של בעל הרוב – וכי יאכל ויהנה זה ממה שאינו שלו?! (ובעל המיעוט הריהו כשותף לכל דבר בתערובת, ואין יכול הלה לסלקו בדמים. ע' שיטה מקובצת. וכן פירש בנתיבות המשפט רכט את כל הנידון בסוגיא).

ואולם לענין הדינים שאינם תלויים בממון, כגון נבלה שנתערבה בשחטה – בטל המיעוט לרוב (ערי"ש). ולענין דיני איסור והתר הנובעים מדין הממון, כגון עיסה שמעורבים בה מים ומלח של אדם אחר; האם מותר להוליכה מחוץ לתחומו של בעל המים – רבי אבא ורב ספרא נקטו שהואיל וממון אינו בטל, אף לענין האיסורים הנמשכים ממנו אין תורת ביטול ולכן אי אפשר להוציא מחוץ לתחום בעל המים והמלח. ואילו במערבא נקטו שמן הדין צריך להיות כאן דין ביטול כלפי האיסור. וכן נקטו רב אושעיא ואביי [והטעם שלמעשה אסור להוציא חוץ לתחום, פירש אביי: גורה שמא תעשה עיסה בשותפות. או משום שאין ביטול בדבר העומד לטעם (רבא) או בדבר שיש לו מתירין (רב אשי)].

- א. יש מי שכתב שאם האיסור הנו תוצאה מחוייבת מקנין הממון, כגון חלות הקדש ואיסור הנאה ממנו, אזי כשם שהממון לא בטל כך גם האיסור, ולפיכך הקדש שנתערב בחולין לא בטל כי האיסור ליהנות מהקדש בא מחמת היותו קנין ממון של גבוה, ושונה מתחומין שהאיסור הוא דיין לעצמו ואינו מחוייב מעצם קנין הממון (עפ"י עין יצחק או"ח כו. וע' גם במאירי פסחים כו: שלכך הקדש אינו בטל כי ממונא לא בטיל).
- ב. איסור של ראובן שנתערב ברוב התר של שמעון והרי הותר האיסור ונתרבה ממנו של בעל הרוב – בעל הרוב משלם את דמי האיסור לבעל המיעוט (עפ"י הג"א ע"ו עד: מאו"ז). ודנו האחרונים אם משלם כדמי האיסור או אף יותר מזה, שהרי ממנו המותר נתרבה ע"י ממנו של זה (ע' ברוך טעם שער התערובות ג,ה; עמודי אור נה).

דף לט

עח. מה דין קנין שביתה לדברים דלהלן?

- א. גחלת ושלחבת. [אלו חילוקים נוספים נאמרו בין גחלת לשלחבת?].
 ב. חפצי הפקר.
 ג. מים שבבור, בנהרות ובמעיינות.
- א. הגחלת – כרגלי הבעלים. ושלחבת – בכל מקום (שאינן בה ממש לקנות שביתה, הלכך הדליק נר בשלחבת חבירו – אין חבירו מעכב עליו באיסור תחומין).

[גחלת של הקדש מועלים בה, ושלחבת – אין נהנים (מדרבנן). גזרו חכמים מפני שאין אנשים בדלים מהקדש כל כך] ואין מועלים.

- נראה שמדובר כשהדליק נר משלחבת של הקדש ואעפ"כ אין מועלים בו [ולא רק כשהלך או נשתמש לאור שלחבת הקדש] (עפ"י שער המלך יו"ט ה,טז).
- גחלת (אפילו עוממת. ט"ז יו"ד קמב סק"ג) של עבודה זרה אסורה, ושלחבת מותרת.
- נראה מדברי הרא"ש שאם השלחבת קשורה בגחלת אסור ליהנות מאורה [ומחומה]. אין התר אלא בשלחבת שאין עמה גחלת. וכן מותר להדליק נרו מנר של ע"ז. וכן כתב הט"ז (יו"ד קמב סק"ג) מסברת עצמו. (ע' בשער המלך הל' עכו"ם ז; רעק"א יו"ד שם; אגרות משה או"ח ח"א קכג).
- המוציא גחלת לרשות הרבים בשבת – חייב. המוציא שלחבת – פטור, כגון שניתק שלחבת על ידי נפיחה והפריחה לרשות הרבים. ואולם הזורק קיסם דולק או חרס משוח בשמן, אעפ"י שאין בהם שיעור – חייב משום השלחבת, כיון שיש לה דבר להדבק בו, חשובה.
- א. לפירוש אחד ברש"י, אביי פוטר בקיסם שאין בו שיעור, משום שמועט הוא וממהרת לכבות.
- ב. הרמב"ם השמיט אוקימתא זו שבגמרא, ומשמע לכאורה שבכל אופן פטור (ע' במאירי; צל"ח; ראשון לציון; שבט הלוי ח"ה סט).
- המודר הנאה מחבירו אסור בגחלתו ומותר בשלחבתו].

- ב. חפצי הפקר, לרבי יוחנן בן נורי קונים שביתה. וחכמים חולקים. וכן דעת סתם מתניתין, שלכך מי בור דינם כרגלי הממלא ולא קנו שביתה במקומם (רש"י).